

ПРАВОВА ПРИРОДА ДОГОВОРУ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ

Романюк І. П.

У статті розглядається науковий аналіз сутності та механізм цивільно-правового регулювання лізингових правовідносин в Україні. В умовах ринкових відносин та економічної нестабільності в Україні постає питання раціонального та ефективного використання наявних ресурсів при освоєнні нових сучасних способів організації виробництва, пошуку ефективних методів пришвидшеного розвитку найбільш перспективних галузей. Зокрема, пріоритетними є потреби модернізації основних засобів, експлуатації сучасного обладнання. Це вимагає значних капіталовкладень і зумовлює необхідність залучення інвесторів, створення для них преференцій та пільгового режиму. Одним із напрямків вирішення питання придбання необхідного для виробництва обладнання є розвиток відносин лізингу, зокрема фінансового лізингу.

Ключові слова: лізинг, фінансовий лізинг, договір, цивільно-правовий договір, правовідносини, правочин.

В статье рассматривается научный анализ сути и механизма гражданско-правового регулирования лизинговых правоотношений в Украине. В условиях рыночных отношений и экономической нестабильности в Украине возникает вопрос рационального и эффективного использования имеющихся ресурсов при освоении новых современных способов организации производства, поиска эффективных методов ускоренного развития наиболее перспективных отраслей. В частности, приоритетными являются потребности модернизации основных средств, эксплуатации современного оборудования. Это требует значительных капиталовложений и приводит к необходимости привлечения инвесторов, создания для них преференций и льготного режима. Одним из направлений решения вопроса приобретения необходимого для производства оборудования является развитие отношений лизинга, в том числе финансового лизинга.

Ключевые слова: лизинг, финансовый лизинг, договор, гражданско-правовой договор, правоотношения, сделка.

In the article the scientific analysis of the essence and mechanism of civil-legal regulation of leasing relations in Ukraine. In conditions of market relations and economic instability in Ukraine raises the question of rational and efficient use of available resources at osvoyenni new modern ways of production organization, finding effective methods of accelerated development of the most promising industries. In particular, The priority is the need for modernization of fixed assets, operation of modern equipment. This requires considerable kapitalovkladen i determines the necessity of attracting investors, creating for them preferentsiy and pilhovoho regime. One of the directions of resolving the acquisition of equipment necessary for production is the development of leasing relations, including financial leasing.

Keywords: leasing, financial leasing, contract, civil contract, legal, transaction.

В умовах ринкових відносин та економічної нестабільності в Україні постає питання раціонального та ефек-

тивного використання наявних ресурсів при освоєнні нових сучасних способів організації виробництва, пошуку ефективних методів пришвидшеного розвитку найбільш перспективних галузей. Зокрема, пріоритетними є потреби модернізації основних засобів, експлуатації сучасного обладнання. Це вимагає значних капіталовкладень і зумовлює необхідність залучення інвесторів, створення для них преференцій та пільгового режиму. Одним із напрямків вирішення питання придбання необхідного для виробництва обладнання є розвиток відносин лізингу, зокрема фінансового лізингу.

Метою роботи є проведення комплексного наукового аналізу сутності та механізму цивільно-правового регулювання лізингових правовідносин в Україні.

Завдання дослідження зумовлені постановленою метою і полягають у тому, щоб визначити правову природу договору фінансового лізингу, охарактеризувати його ознаки.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають, змінюються та припиняються в рамках цивільно-правової конструкції фінансового лізингу.

Науково-теоретичну базу дослідження складають праці видатних вітчизняних та зарубіжних дослідників проблем цивільного та господарського права, а також історії та загальної теорії права, а саме, М.М. Агаркова, І.А. Безклубого, О.В. Дзери, А.С. Довгерта, О.А. Підпригори, Є.О. Харитонова, В.С. Щербини, В.Ф. Яковлева та ін. Більшість досліджень присвячені комплексному аналізу договору фінансового лізингу як різновиду договору лізингу. Тільки окремі дослідження присвячені структурі та правовому регулюванню відносин фінансового лізингу в умовах ринкової економіки.

Договір фінансового лізингу характеризується ширшою регламентацією прав і обов'язків сторін. При цьому норми національного законодавства достатньо детально, порівняно з іншими видами договорів, регулюють порядок укладення, зміни та припинення договору фінансового лізингу. Водночас, за роки розвитку ринкових відносин не вдалося сформувати стійкої, адаптованої до сучасних потреб суспільства, практики укладення та застосування вказаного виду цивільно-правових договорів. До того ж, неузгодженість положень нормативно-правових актів, наявні прогалини та суперечності, велика кількість проблемних питань, які урегульовані не законодавством, а судовою практикою, котра часто є суперечливою, вимагають наукового дослідження та аналізу договору лізингу.

Аналіз існуючої договірної та судової практики з досліджуваного питання дозволяє вказати, що при оформленні такого договору сторони часто допускають помилки, що має наслідком неправильну кваліфікацію договору, визнання його неукладеним. Крім того, сторони не використовують в повному обсязі надані законом права для максимального забезпечення реалізації своїх інтересів.

Здійснення фінансового лізингу підприємцями можливо за наявності сумісних кореспондуючих зобов'язань. Такі зобов'язання можуть виникнути тільки з договору фінансового лізингу, який є юридичним фактом для виникнення лізингових правовідносин.

Тому, основою в лізингових правовідносинах є саме договір фінансового лізингу, який встановлює, змінює

або припиняє права і обов'язки сторін, що беруть участь в лізинговій операції.

Для ґрунтового та всебічного дослідження договору фінансового лізингу необхідно передусім з'ясувати значення понять "фінансовий лізинг" та "договір фінансового лізингу". Це дозволить визначити зміст договору фінансового лізингу, його структуру, охарактеризувати основні елементи.

На законодавчому рівні дефініція терміну "фінансовий лізинг" сформульовано у Законі України "Про фінансовий лізинг" - це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу. За договором фінансового лізингу (далі - договір лізингу) лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі).

Таке законодавче визначення фінансового лізингу дозволяє виділити наступні ознаки домовленості між лізингодавцем, лізингоодержувачем та(або) продавцем (постачальником):

а) лізингодавець зобов'язується перед лізингоодержувачем набути право власності на річ, визначену останнім, у продавця (постачальника);

б) лізингодавець зобов'язується передати річ у володіння та користування лізингоодержувачу на певний строк і за сплату певних лізингових платежів;

в) строк володіння та користування лізингоодержувача річчю має становити не менш як один рік.

Відповідно до чинного Господарського кодексу України фінансовий лізинг є одним із видів лізингу, залежно від особливостей здійснення лізингових операцій. У цілому повторюючи ознаки, встановлені Цивільним кодексом України, норми Господарського кодексу України вводять кілька додаткових критеріїв: а) лізингодавець інвестує у придбання об'єкта лізингу власні чи залучені фінансові кошти; б) об'єкт лізингу передається лізингоодержувачу у виключне користування. До того ж фінансовий лізинг визначається як господарська діяльність. Відтак, за змістом цього нормативного акта, остання повинна здійснюватися суб'єктами господарювання, тобто юридичними та фізичними особами - суб'єктами підприємницької діяльності.

Ще одне визначення фінансового лізингу закріплено Податковим кодексом України. Відповідно до положень цього Кодексу фінансовий лізинг (оренда) - господарська операція, що здійснюється фізичною або юридичною особою і передбачає передачу орендарю майна, яке є основним засобом згідно з цим Кодексом і придбане або виготовлене орендодавцем, а також усіх ризиків та винагород, пов'язаних з правом користування та володіння об'єктом лізингу. При цьому встановлено умови, за наявності хоча б однієї з яких, лізинг вважатиметься фінансовим. Ознаки договору фінансового лізингу, подані в Податковому кодексі України, визначають фінансовий лізинг як об'єкт оподаткування.

В подальшому ми будемо досліджувати фінансовий лізинг як предмет регулювання цивільного права. При цьому, по-перше, потрібно чітко встановити наступне: якщо фінансовий лізинг є одним з видів підприємницької діяльності для сторони, то сторона повинна мати статус суб'єкта підприємницької діяльності, а власне договір фінансового лізингу вважатиметься господарським

із застосуванням до нього положень Господарського кодексу України та іншого законодавства, що регулює господарську діяльність. В інших випадках на відносини фінансового лізингу поширюються положення Цивільного кодексу України. Також необхідно враховувати, що Законом України "Про фінансовий лізинг" передбачена особливість стосовно одного з суб'єктів непрямих лізингових відносин - лізингодавця. Ним, відповідно до ст. 4 вказаного Закону, може бути виключно юридична особа.

Правовідносини, які виникають між сторонами фінансового лізингу, регламентуються відповідним договором. Під договором фінансового лізингу потрібно розуміти договір, за яким одна сторона (лізингодавець) зобов'язується придбати у власність майно у продавця і передати це майно у відплатне володіння і користування другій стороні (лізингоодержувачеві) на строк, за який амортизується вся чи більша частина вартості майна, після збігу якого майно переходить у власність лізингоодержувача або може бути викуплене ним за залишковою вартістю [11].

З точки зору класифікації угод (правочинів) та договорів, договір фінансового лізингу виступає консенсуальною, відплатною, двосторонньою угодою (правочинном). Потрібно вказати, що серед правників немає єдиної точки зору, щодо того чи договір фінансового лізингу є дво- чи багатостороннім. Ми погоджуємось з науковцями, які обґрунтовують двосторонній характер досліджуваного договору. Сторонами договору фінансового лізингу є лізингодавець і лізингоодержувач, а продавець, незважаючи на те, що в Законі України "Про фінансовий лізинг" він визнається суб'єктом лізингу, не є стороною договору фінансового лізингу. Між лізингодавцем та продавцем виникають на основі договору купівлі-продажу [10].

Істотними умовами договору лізингу є: предмет договору (склад і вартість майна), порядок і строки його передачі лізингоодержувачу; строк дії договору; розміри та графік внесення лізингових платежів; склад та строк надання лізингодавцеві інформації про технічний стан майна; правові наслідки закінчення строку дії договору. В договорі фінансового лізингу, крім умов, перерахованих вище, повинен бути визначений також порядок придбання лізингодавцем майна. Якщо договором фінансового лізингу передбачено, що після закінчення строку дії договору лізингоодержувач має право викупити його, крім умов, передбачених вище, такий договір повинен також передбачати залишкову вартість майна на момент його викупу та строк сплати лізингоодержувачем вказаної суми [8].

Водночас, протягом тривалого часу науковці дискутують про різноманітні аспекти цивільно-правової природи договору фінансового лізингу, а саме про співвідношення фінансового лізингу зі схожими за правовою природою договірними зобов'язаннями та місце у системі договірних зобов'язань.

В результаті цієї дискусії сформувалося дві основні теорії: 1) фінансовий лізинг у цілому можна пояснити та врегулювати нормами традиційних договірних конструкцій, розроблених ще за часів римського приватного права (найм, купівля-продаж, кредит, доручення тощо) [8]; 2) з огляду на специфічність і своєрідність досліджувані відносини не можуть бути адекватно пояснені та ефективно врегульовані традиційними цивільно-правовими конструкціями, тобто є особливими договірними зобов'язаннями sui generis [9]. При цьому сприйняття законодавцем

однієї з цих теорій матиме своїм наслідком, відповідно, або адаптацію існуючих договірних конструкцій у межах певного правопорядку з метою врегулювання лізингових відносин, або спонукає його до розробки спеціальних механізмів правового регулювання таких відносин.

Вважаємо, що договір фінансового лізингу та відносини, які виникають при його укладенні, не можуть бути врегульовані нормами традиційних договірних конструкцій з наступних причин. По-перше, законодавець встановлює вимоги до предмету договору фінансового лізингу – відповідати специфікаціям та умовам, які встановлені лізингоодержувачем. До того ж, майно, яке передається, має бути спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника) і, як правило, за кошти лізингодавця [4].

По-друге, залежно від того, хто обирає продавця (постачальника) предмета договору, лізингоодержувач чи лізингодавець, відповідальність за порушення зобов'язання щодо продажу (поставки) предмета договору лізингу, його якості, комплектності, справності, доставки, заміни, безоплатного усунення недоліків, монтажу та запуску в експлуатацію тощо, несе або продавець (постачальник), або продавець (постачальник) та лізингодавець солідарно. При цьому брати участь у лізингових зобов'язаннях в якості лізингодавця мають право будь-які юридичні особи.

По-третє, за загальним правилом, ризик випадкового знищення або пошкодження речі несе лізингоодержувач, який зобов'язаний виконувати свої грошові зобов'язання перед лізингодавцем у повному обсязі [5]. Водночас, право власності на предмет договору лізингу належить лізингодавцю. Лізингоодержувач не має права розпоряджатися предметом лізингу, оскільки він не є його власником.

По-четверте, законодавчо встановлено, що строк лізингу не може бути меншим за один рік. Під терміном строк фінансового лізингу потрібно розуміти строк від дати передання майна лізингоотримувачу до дати набуття права власності на таке майно або здійснення останнього лізингового платежу лізингоотримувачем, залежно від того, яка подія сталася раніше [7].

Вказане дозволяє зробити висновок, що юридична мета даного договору полягає у передачі майна на строкове відплатне користування з подальшим можливим набуттям його у власність. Тому, незважаючи на наявність спільних рис з іншими договірними забор'язаннями, концептуальні відмінності фінансового лізингу дозволяють говорити про самостійне місце лізингових зобов'язань у доктринально обґрунтованій та законодавчо закріпленій системі цивільно-правових договірних зобов'язань у складі договірного права України.

На основі вказаного, можемо зробити висновок, що договір фінансового лізингу – це договір між лізингодавцем та лізингоодержувачем, за яким одна сторона (лізингодавець) зобов'язується, відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов, придбати у власність майно у продавця і передати це майно у відплатне володіння і користування другій стороні (лізингоодержувачеві) на строк не менше одного року за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Проведене дослідження цивільно-правової конструкції фінансового лізингу дозволяє зробити наступні висновки:

в умовах ринкової економіки, нестабільної економічної ситуації в державі та недостатньої кількості власних фінансових ресурсів фінансовий лізинг, є важливим механізмом залучення новітніх засобів виробництва, забезпечення його модернізації, відповідності потребам суспільства та вимогам науково-технічного прогресу;

визначення поняття фінансового лізингу закріплено у декількох нормативно-правових актах, зокрема: Цивільному кодексі України, Господарському кодексі України, Податковому кодексі України, Законі України “Про фінансовий лізинг”. Останній є спеціальним нормативно-правовим актом у досліджуваній сфері. До того ж у Податковому кодексі України фінансовий лізинг розглядається як об'єкт оподаткування;

конститутивними ознаками фінансового лізингу як цивільно-правової категорії є наступні: 1) на момент укладення договору фінансового лізингу лізингодавець не є власником предмета лізингу, а лише зобов'язується придбати його у визначеного продавця (постачальника); 2) лізингові відносини виникають, змінюються та припиняються виключно між трьома учасниками (лізингодавцем, лізингоодержувачем та продавцем); 3) з моменту укладення договору фінансового лізингу та після вчинення лізингодавцем дій, спрямованих на інформування продавця про мету укладення з ним договору купівлі-продажу (поставки), між лізингоодержувачем та продавцем виникає прямий правовий зв'язок щодо умов продажу (поставки) предмета лізингу; 4) якщо обрання продавця здійснено лізингодавцем останній солідарно з продавцем нестиме відповідальність перед лізингоодержувачем за порушення умов продажу (поставки) предмета лізингу. Фінансовий лізинг як вид цивільно-правових відносин (лізингові зобов'язання) – це вид договірних зобов'язань, що виникають на підставі укладення договору лізингу та реалізуються за допомогою купівлі-продажу та інших цивільно-правових конструкцій між лізингодавцем, лізингоодержувачем та продавцем (постачальником) з приводу придбання, передачі, користування та повернення відповідної речі (предмета лізингу);

аналізуючи цивільно-правовий характер договору лізингу як юридичного факту, з яким пов'язується виникнення лізингових зобов'язань, встановлено, що він є взаємозобов'язуючим, відплатним та строковим цивільно-правовим договором. В результаті розробки цивільно-правової конструкції лізингу додатково обґрунтовано визначення договору лізингу як двостороннього (укладається між лізингодавцем та лізингоодержувачем) та консенсуального (вважається укладеним з моменту досягнення між сторонами договору домовленості щодо усіх його істотних умов) цивільно-правового договору;

регламентування відносин фінансового лізингу здійснюється на основі договору за яким одна сторона (лізингодавець) зобов'язується придбати у власність майно у продавця і передати це майно у відплатне володіння і користування другій стороні (лізингоодержувачеві) на строк, за який амортизується вся чи більша частина вартості майна, після збігу якого майно переходить у власність лізингоодержувача або може бути викуплене ним за залишковою вартістю. З точки зору класифікації угод (правочинів) та договорів, договір фінансового лізингу виступає консенсуальною, відплатною, двосторонньою угодою (правочином). При цьому сторонами досліджуваного договору виступають лізингодавець та лізингоодержувач, а відносини між продавцем та лізин-

годавцем виникають на основі договору купівлі-продажу; сторонами договору фінансового лізингу є лізингодавець та лізингоодержувач. Лізингоодержувач – це фізична або юридична особа, яка отримує право володіння та користування предметом лізингу від лізингодавця. Лізингодавцем є юридична особа, яка передає право володіння та користування предметом лізингу лізингоодержувачу. Останнім може бути також юридична особа, яка набула статусу фінансової установи. Правовий статус сторін досліджуваного договору визначається взаємними правами та обов'язками, які за своєю природою є зобов'язально-правовими, а також відповідальністю за невиконання або недотримання обов'язків. Специфіку договору фінансового лізингу визначає умова про можливість переходу права власності на його предмет до лізингоодержувача. Так сторони вправі укласти в подальшому договір купівлі-продажу такого предмету. Водночас, вважаємо, що потребує врегулювання можливість дострокового викупу предмета договору фінансового лізингу, а також можливість здійснення платежів за договором не лише у грошовій формі; договір лізингу являє собою окремий цивільно-правовий договір *sui generis*.

Література

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 року № 436-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15/print1393698484043698>.
2. Кодекс торговельного мореплавства від 23.05.1995 року № 176/95-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80>.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 року № 2755-VI (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1393876382179450>.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV (зі змінами та доповненнями) [Електронний ре-

сурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/print1393698485558097>.

5. Закон України "Про фінансовий лізинг" від 16.12.1997 року № 723/97-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80>.

6. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 07.12.2000 року №2121-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

7. Наказ Міністерства фінансів України "Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" від 27.04.2000 року № 92 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288>.

8. Карпечкін, Т. П. Договір фінансового лізингу: поняття та основні елементи / Т. П. Карпечкін // Актуальні проблеми держави і права. - 2008. - Вип. 38. - С. 204-209.

9. Сычѳв С.А. Правовая природа договора финансовой аренды лизинга: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / С.А. Сычѳв. -С.-Пб., 2006. - 22с.

10. Цивільне право України : навчальний посібник. У 2-х томах / [В.І. Борисова, Л.М. Баранова, І.В. Жилінкова та ін.]; За ред. В.І. Борисової, І.В. Спасиво-Фатєєвої. - К.: Юрінком Інтер, 2007. - 552 с.

11. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / [Т.В. Боднар, С.М. Бервено, І.А. Безклубий та ін.]; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. - 3-тє вид., перероб. і допов. - К.: Юрінком Інтер, 2010. - 1176с.

Романюк І.П.,
студентка 4 курсу
Інститут післядипломної освіти
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Надійшла до редакції: 12.11.2015

УДК 342.9:343.961(477)

СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Цуканова Г. В.

Стаття присвячена визначенню суб'єктів адміністративно-правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні. У зв'язку з цим розглянуті такі поняття, як правосуб'єктність і, адміністративна правосуб'єктність, суб'єкт адміністративно-правового регулювання і суб'єкт адміністративно-правового регулювання нотаріальної діяльності.

Ключові слова: суб'єкт права, правовий статус, адміністративна правосуб'єктність, суб'єкт адміністративно-правового регулювання нотаріальної діяльності, система суб'єктів адміністративно-правового регулювання державної нотаріальної діяльності.

Статья посвящена определению субъектов административно-правового регулирования нотариальной деятельности в Украине. В связи с этим рассмотрены такие понятия, как правосубъектность и административная правосубъектность, субъект административно-правового регулирования и субъект административно-правового регулирования нотариальной деятельности.

© Т. В. Цуканова, 2015

Ключевые слова: субъект права, правовой статус, административная правосубъектность, субъект административно-правового регулирования нотариальной деятельности, система субъектов административно-правового регулирования государственной нотариальной деятельности.

The article is devoted to the definition of administrative and legal regulation of notarial activities in Ukraine. In this connection discussed concepts such as legal and administrative personality, an administrative regulation and an administrative and legal regulation of notarial activities.

Keywords: entity, legal status, legal administration, an administrative regulation of the notarial system of administrative and legal regulation of public notary.

Постановка проблеми. Успішне здійснення правозахисної функції в державі можливе за участі у цьому процесі нотаріату, на який покладено завдання забезпечити

ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС